

Συνέντευξη Ι. Αρμακόλα – Αθήνα 9.84. 12 Ιουλίου 2021

26 χρόνια μετά, οι πληγές από τη σφαγή της Σρεμπρένιτσα παραμένουν ανοιχτές. Χιλιάδες κόσμου έδωσαν κι εφέτος το παρών στην τελετή μνήμης για τους 8.372 μουσουλμάνους της Βοσνίας που δολοφονήθηκαν από τις σερβικές δυνάμεις που εισέβαλαν στην πόλη στις 11 Ιουλίου του 1995. Φέτος ετάφησαν 19, 16 άνδρες, δύο έφηβοι και μια γυναίκα που πρόσφατα ταυτοποιήθηκαν με ανάλυση DNA. Είναι οι τελευταίοι που εντοπίστηκαν σε μαζικούς τάφους στον τόπο της χειρότερης σφαγής στην Ευρώπη από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

-Τι πρέπει να γνωρίζουμε για τη μεγαλύτερη μεταπολεμική σφαγή στην ευρωπαϊκή ήπειρο; Γιατί ακόμα και σήμερα δεν έχουν ταυτοποιηθεί όλοι οι νεκροί; Επίσης, τι συνέβη και η διεθνής κοινότητα δεν προστάτευσε τον άμαχο πληθυσμό της βοσνιακής πόλης;

Πρόκειται για δύο διαφορετικά πράγματα. Το τι έγινε στη Σρεμπρένιτσα μπορούμε να το πούμε επιγραμματικά, εν συντομία. Όταν άρχισε ο πόλεμος της Βοσνίας ένα μεγάλο μέρος των εδαφών, που καταλήφθηκαν από τους Σερβοβόσνιους, βασικά το σύνολο των εδαφών που καταλήφθηκαν, εκκαθαρίστηκαν εθνοτικά από πολύ νωρίς, στους πρώτους δύο – τρεις μήνες του πολέμου, δηλαδή από το καλοκαίρι του 1992. Επομένως, ένα μεγάλο ποσοστό αυτού του πληθυσμού, που εκκαθαρίστηκε εθνοτικά, ήταν Βόσνιοι μουσουλμάνοι. Στην ανατολική Βοσνία, όπου σήμερα η πλειονότητα του πληθυσμού είναι πλέον Σέρβοι, ζούσαν κάποτε Μουσουλμάνοι, πολλοί εκ των οποίων δολοφονήθηκαν, ενώ άλλοι εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους. Είναι χαρακτηριστικό, άλλωστε, ότι από το καλοκαίρι του 1992 δεν υπάρχουν καθόλου μη Σέρβοι στις σερβοκρατούμενες περιοχές, ενώ έχουν καταστραφεί όλα τα τζαμιά και όλα τα θρησκευτικά μνημεία.

Η διεθνής κοινότητα για να προστατεύσει ένα μέρος αυτού του πληθυσμού δημιούργησε τις λεγόμενες «ασφαλείς ζώνες». Μια εξ αυτών ήταν η Σρεμπρένιτσα και εκεί σώρευσαν, προσέτρεξαν και έμειναν για τρία χρόνια Βόσνιοι Μουσουλμάνοι από τις διάφορες γύρω περιοχές, που ήταν υπό εθνοτική εκκαθάριση από τους Σερβοβόσνιους έως τον Ιούλιο του 1995, όπου πλέον κατέλαβε τον θύλακα αυτόν ο σερβοβοσνιακός στρατός. Τότε ξεχώρισαν γυναίκες και παιδιά από τους άνδρες ηλικίας από 14, 15 έως 90 ετών και τους οποίους εκτέλεσαν μαζικά σε μια οργανωμένη συστηματικά επιχείρηση με εκατοντάδες ανθρώπους, που συμμετείχαν μεταφέροντάς τους με δεκάδες λεωφορεία και πούλμαν ενώ τους εκτέλεσαν τότε ρίχνοντάς τους σε ομαδικούς τάφους. Θα πρέπει να πούμε ότι για πολλά χρόνια οι άνθρωποι δεν είχαν ταυτοποιηθεί, καθώς δεν ήταν γνωστό που βρίσκονταν αυτοί οι ομαδικοί τάφοι. Ψάχνοντας και η διεθνής κοινότητα βρήκε τους τάφους αυτούς. Υπάρχει επίσης το θέμα των δευτερογενών μαζικών τάφων. Για να αποκρύψουν οι Σερβοβόσνιοι τα «σημάδια» της γενοκτονίας έχουν σκαφτεί πολλοί μαζικοί τάφοι και έχουν «μοιραστεί» σωροί σε όλη τη Βοσνία.

Για τον λόγο αυτό χθες, 11 Ιουλίου θάφτηκε μια σωρός, τα οστά της οποίας βρέθηκαν σε τέσσερα διαφορετικά σημεία στη χώρα. Όπως καταλαβαίνετε είναι τραγικό, ενώ υπάρχει και το ζήτημα τι συνιστά ακριβώς «σωρό». Οι «μητέρες της Σρεμπρένιτσα» ακόμα αναμένουν να βρουν τη σωρό των παιδιών τους, καθώς δεν πιστεύουν ότι θα βρεθούν πλέον ζωντανά, ή των συζύγων τους, μετά από 26 χρόνια. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχει μια συζήτηση μεταξύ επιστημόνων αλλά και της κοινωνίας των πολιτών για το τι συνιστά «σωρό», δηλαδή μια μητέρα που περιμένει να θάψει το 20χρονο παιδί της, εδώ και 26 χρόνια, μπορεί να θάψει ένα χέρι ή μόνο ένα πόδι ή πρέπει να βρεθεί και κάτι άλλο, όπως ένα κεφάλι, ένα σώμα για να θαφτεί.

-Ο πρώην γ.γ του ΟΗΕ Κόφι Άναν έχει πει «Η τραγωδία της Σρεμπρένιτσα θα μας στοιχειώνει για πάντα. Οι ευθύνες μας είναι τεράστιες». Ποιες είναι αυτές οι ευθύνες;

Οι κυανόκρανοι ουσιαστικά δεν προστάτευσαν μια πόλη, που είχε κηρυχθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ «ζώνη ασφαλείας». Οι Ολλανδοί κυανόκρανοι, οι οποίοι από μόνοι τους δεν μπορούσαν να υπερασπιστούν την πόλη έναντι ενός πανίσχυρου σερβοβοσνιακού στρατού, απλώς την παρέδωσαν στον στρατηγό Μλάντιτς και στον στρατό του και οι οποίοι εκκαθάρισαν το σύνολο του ανδρικού πληθυσμού, γι' αυτό και θεωρείται από τη διεθνή κοινότητα και τη διεθνή δικαιοσύνη ως «γενοκτονία».

-Σύμφωνα με αναφορά του Ολλανδικού Ινστιτούτου Πολεμικής Τεκμηρίωσης (NIOD) στην επιχείρηση πήραν μέρος και δώδεκα Έλληνες, οι οποίοι ανήκαν στην ελληνική φρουρά εθελοντών. Στην Ελλάδα ποιοι είναι οι βασικοί λόγοι που δεν μιλάμε για το συγκεκριμένο θέμα; Υπήρχε και σε ποιο βαθμό τελικά ελληνική εμπλοκή;

Είναι απόλυτα διαπιστωμένο ότι συμμετείχαν πολλές δεκάδες Ελλήνων εθελοντών, κυρίως άνθρωποι της ακροδεξιάς, Χρυσανγίτες, την εποχή που η Χρυσή Αυγή ήταν μια περιθωριακή ομάδα, πρώην αξιωματικοί του στρατού και οι οποίοι συμμετείχαν στον πόλεμο της Βοσνίας. Αυτό το γνωρίζουμε, όπως και ότι μπήκαν μαζί με τους Σερβοβόσνιους και στη Σρεμπρένιτσα καθώς και σε άλλες περιοχές, που εκκαθαρίστηκαν εθνοτικά, όπως η Βλασένιτσα για παράδειγμα. Δεν μπορούμε να ξέρουμε βέβαια αν συμμετείχαν στις σφαγές και στην πράξη της γενοκτονίας. Αυτό μπορεί να το διερευνήσουν οι αρχές δικαστικά. Υπάρχουν βέβαια στο youtube δεκάδες βίντεο Ελλήνων, που παραδέχονται ότι συμμετείχαν στον πόλεμο. Ένας μάλιστα παραδέχεται ανοιχτά ότι ήταν ελεύθερος σκοπευτής του σερβοβοσνιακού στρατού. Οι ελεύθεροι σκοπευτές στον πόλεμο της Βοσνίας έχουν σκοτώσει χιλιάδες αμάχων. Στο Σεράγεβο μόνο 10,000 άνθρωποι, ανάμεσά τους και πάρα πολλά παιδιά, σκοτώθηκαν από ελεύθερους σκοπευτές, που βρίσκονταν ψηλά στο βουνό και δολοφονούσαν περαστικούς. Άρα, όλα αυτά πρέπει να διερευνηθούν.

Στο ερώτημα γιατί ως κοινωνία δεν έχουμε ασχοληθεί με το θέμα, θεωρώ ότι όχι μόνο γιατί ενεπλάκησαν ενεργά οι εθελοντές, αλλά κυρίως γιατί το πιο «βρώμικο παιχνίδι» σε αυτή την ιστορία το έπαιξαν ευρύτερα άνθρωποι σε θέσεις «κλειδιά» στην ελληνική κοινωνία, στα μίντια, καθώς και στην πολιτική και οι οποίοι υποστήριξαν με κάθε τρόπο ανοιχτά τον θύτη εναντίον του θύματος, παρά το γεγονός ότι λόγω της ιστορίας μας, λόγω Κύπρου και του «Ποντιακού ζητήματος» θα πρέπει να είχαμε άλλη στάση, να είχαμε επιδείξει μια άλλη ευαισθησία. Υπάρχουν ακόμα και σήμερα βίντεο στο YouTube γνωστού δημοσιογράφου, αλλά και ενός παρουσιαστή, που δεν είναι πια στη ζωή, που έξι μόλις μήνες μετά τη σφαγή, τη γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα φιλοξενεί σε εκπομπή του τον Μλάντιτς και επί της ουσίας του έφτιαξε το προφίλ ενός «καλού ανθρώπου και ήρωα», ενώ είχε εκκαθαρίσει το 65% του εδάφους της Βοσνίας από οποιονδήποτε μη Σέρβο.

- Αρκετοί Βόσνιοι θεωρούν ότι η τραγωδία τους δεν αποτελεί μέρος μιας συλλογικής μνήμης στην Ευρώπη ή κομμάτι της Ευρωπαϊκής ιστορίας, σε σύγκριση για παράδειγμα με το Ολοκαύτωμα. Σε ποιο βαθμό έχουν δίκιο να αισθάνονται έτσι; Ταινίες όπως η πρόσφατη, που βρέθηκε στη λίστα των φετινών Όσκαρ, το «Quo vadis Aida» βοηθούν ως προς αυτό;

Δεν συμφωνώ ιδιαίτερα με αυτή την άποψη. Έχει ανακινηθεί πρόσφατα εκ νέου το θέμα, λόγω της βράβευσης του Πέτερ Χάντκε με το Νόμπελ Λογοτεχνίας, ο οποίος είναι γνωστός αρνητής της γενοκτονίας της Σρεμπρένιτσα και υποστηρικτής του Μιλόσεβιτς.

Μπορεί βέβαια να αναρωτηθεί κανείς αν θα βράβευε ποτέ η Σουηδική Ακαδημία έναν αρνητή του Ολοκαυτώματος. Νομίζω όχι, δεν θα το έκανε ποτέ. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει στη μνήμη, στην ευρωπαϊκή ιστορία. Για τη Σρεμπρένιτσα, πέρα από την ελληνική εξαίρεση, όλες οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αναγνωρίζουν το έγκλημα αυτό ως γενοκτονία. Είναι μια «μαύρη σελίδα» στην ευρωπαϊκή ιστορία στο τέλος του 20^{ου} αιώνα μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Δεν θα την παραλλήλιζα με το Ολοκαύτωμα καθώς αυτό είναι μια τεράστια ιστορία, η μεγαλύτερη «κηλίδα» μαζί με την αποικιοκρατία στην ευρωπαϊκή ιστορία και είναι κάτι πολύ μεγαλύτερο, δεν γίνεται να το συγκρίνουμε με μια πράξη όπως η γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα. Συνολικά όμως τόσο η Σρεμπρένιτσα όσο και ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία αποτελούν μέρος της ευρωπαϊκής ιστορίας. Το πρόβλημα εντοπίζεται στην Ελλάδα που φαίνεται ότι δεν έχουμε κατανοήσει, αρνούμαστε να καταλάβουμε τι είχε συμβεί σε αυτές τις χώρες, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες ή θεσμούς που τιμούν τα γεγονότα αυτά, όπως χθες άλλωστε τη γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα.